Meclise Karşı Ayaklanmalar

Meclis iki cephede

Millî Mücadele'nin güçlenmesi ve Ankara'da **Büyük Millet Meclisinin açılması** başta işgal devletleri olmak üzere **Damat Ferit Hükûmeti**'ni ve bazı azınlıkları rahatsız etti. Savaş ve işgalin yarattığı **otorite boşluğu** da isyanlara ortam hazırladı. Meclis bir yandan yurdu işgal eden düşmanla, bir yandan da **iç ayaklanmalarla** uğraşmak zorunda kaldı.

BUNU UNUTMA

Meclisin bu dönemde **en çok uğraştığı sorun** iç ayaklanmalar oldu.

Ayaklanmaların nedenleri

- İtilaf Devletlerinin, özellikle İngilizlerin **Anadolu ve Boğazlar** üzerindeki emelleri
- Bağımsızlığa inancını yitiren bazı çevrelerin **manda ve himayeyi** kurtuluş yolu sanması
- **Azınlıkların** işgalcilerden destek alıp bağımsız devlet kurmak istemesi
- İtilaf Devletleri ve Damat Ferit Hükûmeti'nin halkı meclise karşı **kışkırtması**
- Halkın **dinî duygularının istismar** edilmesi, **kara propaganda** yapılması
- Bazı Kuvâ-yı Millîye liderlerinin kişisel çıkarı için **başına buyruk** kalmak istemesi

Gökten yağan fetvalar (temsilî)

Şeyhülislamın fetvası

Ayaklanmaları yaygınlaştırmak isteyen İstanbul Hükûmeti, dinî duyguları kullanmak için **Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi**'ye başvurdu. Onun verdiği fetva, Mustafa Kemal'i ve Millî Mücadele'yi destekleyenleri **vatan haini ve din düşmanı** gösteriyordu. Fetva metinleri Anadolu'nun dört bir yanına **İtilaf uçaklarından atılarak** ulaştırıldı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

İstanbul Hükûmeti'nin desteklediği isyanların amacı, **meclisi halkın desteğinden yoksun bırakmak** ve **millî egemenliği** ortadan kaldırmaktı.

Mustafa Kemal ne dedi?

Nutuk'ta, Damat Ferit Hükûmeti'nin, Anadolu'daki isyan teşkilatlarının, bütün düşmanların ve Yunan ordusunun **el birliğiyle** meclise saldırdığını anlatır. Bu ortak saldırının dayanağı, düşman uçaklarıyla bile memlekete yağdırılan **fetvaydı**.

Kavram kutusu

Fetva: Bir konunun dine uygun olup olmadığı hakkında verilen hüküm.
Müftü: Bir il ya da bölgede fetva veren din görevlisi.

İstismar: Bir duyguyu ya da durumu kendi çıkarı için kötüye kullanmak.

Şeyhülislam: Osmanlı'da din işlerinin başındaki en yüksek görevli.
Kara propaganda: Bir kişi ya da hareket hakkında yalan ve karalayıcı haber yaymak.
Hıyanet-i vataniye: Vatana ihanet.

Kazanım: Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.

Kim, Neden Ayaklandı?

Grup	Ayaklanmalar	Neden?	Kim bastırdı?
Doğrudan İstanbul Hükûmeti'nin çıkardıkları	**Anzavur Ayaklanması** (1919-1920): Ahmet Anzavur önderliğinde Susurluk, Gönen ve Ulubat çevresinde. **Kuvâ-yı İnzibatiye (Halifelik Ordusu)** (1920): Süleyman Şefik Paşa komutasındaki birlikler Geyve Boğazı'nda Kuvâ-yı Millîye'ye saldırdı. İkisini de **İngilizler** destekledi.	Anadolu'da kaybedilen otoriteyi geri kazanmak; halkın dinî duygularını istismar ederek meclisi yıkmak	**Ali Fuat Paşa** komutasındaki birlikler ve Kuvâ-yı Millîye (Çerkez Ethem'in birlikleri)
İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerinin kışkırtmasıyla çıkanlar	Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı; Bozkır; **Çapanoğlu** (Yozgat); **Delibaş Mehmet** (Konya); Çopur Musa; Şeyh Eşref; Ali Batı; Millî Aşireti; Cemil Çeto ayaklanmaları (1919-1920); **Koçgiri** (1920-1921)	Bazı ailelerin bölgede otoriteyi ele geçirip **meclisin denetimine girmek istememesi**; Damat Ferit'in ve Mondros'un 7. maddesini uygulamak isteyen İtilaf'ın desteği	Kuvâ-yı Millîye birlikleri ve düzenli birlikler
Azınlıkların çıkardıkları	**Rum (Pontus)** ayaklanmaları (1920-1923): İngiliz desteğiyle Samsun, Çarşamba, Bafra çevresinde. **Ermeni** ayaklanmaları (1918-1920): Fransız desteğiyle Doğu Anadolu ve Çukurova'da; Ermeni intikam alayları birçok Müslüman'ı katletti.	**Bağımsız devlet kurmak:** Rumlar Karadeniz'de **Pontus Devleti**, Ermeniler Doğu Anadolu ve Çukurova'da **Ermeni devleti** istiyordu.	Pontus: **Merkez Ordusu** ve Topal Osman'ın birlikleri. Ermeniler: **Doğu Cephesi** birlikleri
Kuvâ-yı Millîyeci olup sonradan ayaklananlar	**Çerkez Ethem** (1920-1921) ve **Demirci Mehmet Efe** (1920) ayaklanmaları	**Düzenli orduya katılmak** ve devlet düzenine girmek istememeleri; halktan zorla silah, para, yiyecek toplamaları	Batı Cephesi'ndeki **düzenli ordu** birlikleri

Kısa yoldan hatırla

- **Azınlıklar** neden ayaklandı? → **Bağımsız devlet** kurmak için.
- **Kuvâ-yı Millîyeciler** neden ayaklandı? → **Düzenli orduya** girmek istemedikleri için.
- **İstanbul Hükûmeti** neden ayaklandırdı? → Meclisi yıkıp **otoritesini** geri kazanmak için.
- **İtilaf Devletleri** neden destekledi? → Millî Mücadele'yi zayıflatıp **işgali** kolaylaştırmak için.

DİKKAT!

Çerkez Ethem önce Kuvâ-yı İnzibatiye ve Anzavur isyanlarının bastırılmasında görev aldı, düzenli orduya girmemek için sonra **kendisi ayaklandı**.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Ayaklanmalar Millî Mücadele'yi **uzattı**, millî kaynakları **boşa harcattı** ve Yunanların Anadolu içlerine **ilerlemesine** fırsat verdi.

Haritada ayaklanmalar

Ayaklanmalar **Marmara ve İç Anadolu**'da (Anzavur, İnzibatiye, Bolu-Düzce, Çapanoğlu, Delibaş), **Karadeniz**'de (Pontus), **Doğu Anadolu**'da (Ermeni, Koçgiri), **Güneydoğu Anadolu**'da (Millî Aşireti, Siverek; Cemil Çeto, Siirt), **Çukurova**'da (Ermeni) ve **Batı Anadolu**'da (Çerkez Ethem, Demirci Mehmet Efe) çıktı. Yani meclis yurdun hemen her bölgesinde iç karışıklıkla uğraştı.

Kim kimi destekledi? İngilizler → Anzavur, Kuvâ-yı İnzibatiye ve Pontus Rumları; **Fransızlar** → Ermeniler; **Damat Ferit Hükûmeti** → meclise karşı çıkan iç ayaklanmalar. Hepsi **Büyük Millet Meclisinin otoritesine** karşı çıktı.

Kazanım: Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.

Meclis Önlem Alıyor

Meclisin ayaklanmalara karşı aldığı tedbirler	Hangi yetki?
Hıyanet-i Vataniye Kanunu (29 Nisan 1920): Meclise karşı söz, yazı ve hareketleriyle saldıranlar ve ayaklananlar **vatan haini** sayıldı.	**Yasama** yetkisi
Firariler Hakkında Kanun (Kaçaklar Hakkında Kanun, 11 Eylül 1920): Silah altına çağrıldığı hâlde katılmayanlar ve ordudan kaçanlar için çıkarıldı.	**Yasama** yetkisi
İstiklal Mahkemeleri (18 Eylül 1920): Bu kanunları uygulamak için kuruldu. Üyeleri **meclis içindeki milletvekillerinden** seçildi. Önce asker kaçaklarıyla, sonra vatana ihanet suçlarıyla ilgilendi.	**Yargı** yetkisi
Karşı fetva: Şeyhülislamın fetvasına karşılık **Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi** ve **150 müftünün** imzasıyla Millî Mücadele'yi destekleyen fetva yayımlandı.	Halkın dinî duygularının istismarını önleme
Düzenli ordunun kuruluşu hızlandırıldı.	**Yürütme** yetkisi
Nasihat Heyetleri kurularak ayaklanmalar konuşma ve ikna yoluyla sona erdirilmeye çalışıldı.	İkna, millî birlik
İstanbul Hükûmeti ile **resmî ilişkiler kesildi**; Hâkimiyet-i Millîye ve **Anadolu Ajansı** ile halk doğru bilgilendirildi.	Kara propagandaya karşı basın

Hıyanet-i Vataniye Kanunu

Vatana ihanet kanunu demektir. Meclisin çıkardığı **2 numaralı kanundur**. I. Dünya Savaşı'nda çıkarılan Hıyanet-i Askeriye Kanunu'ndan esinlendi. Amaçları: henüz otoritesi tartışılan meclise karşı direnişleri kırmak, meclise güveni artırmak, asker alımını hızlandırıp orduyu güçlendirmek, Kuvâ-yı Millîye'nin savunma dışında iş yapmasını önlemek ve cezaları geciktirmeden uygulamak. Kanun **12 Nisan 1991**'de yürürlükten kaldırıldı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Meclis bu tedbirlerle **yasama** (kanun çıkarma), **yürütme** (ordu kurma) ve **yargı** (İstiklal Mahkemeleri) yetkilerini birlikte kullandı. Bu, **güçler birliği** ilkesinin uygulamasıdır.

Düzenli orduya doğru (temsilî)

Ayaklanmaların zararları

Türkler birbiriyle savaşmak zorunda kaldı; can kaybının yanında zaman, para ve askerî malzeme de harcandı. Halkın birliği ve ordunun savaş gücü zayıfladı. Bağımsızlık zaferi **gecikti**; iç karışıklıktan yararlanan işgalciler Anadolu içlerine ilerledi.

Meclise kazandırdıkları

İsyanları bastıran meclisin **sözü her yerde geçer oldu**; halk meclise güvenmeye başladı. Anadolu'da meclisin karşısında duracak başka bir güç kalmadı. Bu süreçte **düzenli ordunun** ne kadar gerekli olduğu da anlaşıldı.

Notlarım

Kazanım: Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.

Egemenlik mi, Bağımsızlık mı?

Bu iki kavram LGS'de sık sorulur ve sık karıştırılır. Soruyu doğru yapmanın yolu, gelişmenin **içe** mi (yönetim) yoksa **dışa** mı (yabancılar) dönük olduğunu görmektir.

Ulusal (millî) egemenlik

Ülkenin yönetiminde yalnız milletin söz sahibi olmasıdır. Ülkedeki en üstün güç milletin iradesidir. Tek kişi egemenliğinin (saltanat) tersidir; halk iradesine dayanır.

Anahtar kelimeler: seçim, millî irade, meclis, millî hâkimiyet, demokrasi, halk yönetimi, çok partili hayat

Örnekler: BMM'nin açılması, saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı

Ulusal (millî) bağımsızlık

Bir milletin başka hiçbir milletin boyunduruğu altında olmadan özgürce yaşamasıdır. Kararlarını özgürce alan, iç işlerine karışılmasına izin vermeyen devlettir. Dışa karşıdır.

Anahtar kelimeler: millî istiklal, işgale karşı direniş, manda ve himayeye karşı çıkış, Misakımillî, millî ekonomi, Kuvâ-yı Millîye

Örnekler: Kuvâ-yı Millîye, düzenli ordu, kapitülasyonların kaldırılması, millîleştirmeler

Bu ünitedeki gelişme	Daha çok hangisiyle ilgili?
Amasya Genelgesi: "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır."	Bağımsızlık **ve** millî egemenlik
Erzurum ve Sivas'ta manda ve himayenin reddedilmesi	Millî bağımsızlık
Erzurum Kongresi: "Kuvâ-yı Millîye'yi etkin, millî iradeyi hâkim kılmak esastır."	Millî egemenlik
Misakımillî'de kapitülasyonların kaldırılması	Millî bağımsızlık (ekonomik)
Büyük Millet Meclisinin açılması; "Meclisin üstünde güç yoktur."	Millî egemenlik
Ayaklanmalara karşı İstiklal Mahkemelerinin kurulması	Meclisin otoritesi (millî egemenliği koruma)

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Kim yönetecek? sorusunun cevabı **egemenliktir. Kimseye boyun eğmeyeceğiz!** fikri ise **bağımsızlıktır.** Millî bağımsızlık Millî Mücadele'nin ana düşüncesidir.

Kronolojiyi kafana yerleştir

23 Nisan 1920 BMM açıldı → **29 Nisan 1920** Hıyanet-i Vataniye Kanunu → **11 Eylül 1920** Firariler Hakkında Kanun → **18 Eylül 1920** İstiklal Mahkemeleri. Ayaklanmalar 1919'dan 1923'e kadar sürdü; en yoğun dönemi **1920**'dir.

Notlarım

Kazanım: Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. İstiklal Mahkemelerinin üyeleri İstanbul Hükûmeti tarafından atanmıştır.
☐ 2. Hıyanet-i Vataniye Kanunu ile meclis yasama yetkisini kullanmıştır.
☐ 3. Çerkez Ethem, Kuvâ-yı Millîye'den olup sonradan ayaklanmıştır.
☐ 4. Ayaklanmalar Millî Mücadele'nin kısa sürede bitmesini sağlamıştır.
☐ 5. Azınlık ayaklanmalarının temel amacı bağımsız devlet kurmaktır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Anzavur	☐	Ankara Müftüsünün karşı fetvası
B) Pontus	☐	Asker kaçaklarına karşı çıkarılan kanun
C) Firariler	☐	Şeyhülislamın Millî Mücadele karşıtı fetvası
D) Rıfat Börekçi	☐	İstanbul Hükûmeti'nin çıkardığı ayaklanma
E) Dürrizade	☐	Karadeniz'de Rum devleti kurma amacı

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **İstiklal** **Hıyanet-i Vataniye** **Nasihat** **Demirci Mehmet Efe**

1. Meclise karşı ayaklananlar ..... Kanunu ile vatan haini sayıldı.
2. Asker kaçaklarını yargılamak için ..... Mahkemeleri kuruldu.
3. Düzenli orduya girmek istemeyen ..... ayaklandı.
4. Ayaklanmaları ikna yoluyla bitirmek için ..... Heyetleri kuruldu.

D. Bilgimi yazıyorum

1. Büyük Millet Meclisine karşı çıkan ayaklanmaların iki nedenini yazınız.

2. İstiklal Mahkemelerinin kurulması meclisin hangi yetkiyi kullandığını gösterir?

3. Ayaklanmaların Millî Mücadele'ye iki olumsuz etkisini yazınız.

4. Millî egemenlik ile millî bağımsızlık kavramlarına birer örnek yazınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!